

TRENDS OP DE VLAAMSE ARBEIDSMARKT

Hoofdstuk 2

Tom Vandenbrande

In 2001 knipperden de oranje lichten voor het eerst sinds lang opnieuw en kondigden zich minder gunstige arbeidsmarktevoluties in Vlaanderen aan: de werkloosheidsdaling stakte en het aantal openstaande vacatures lag lager dan een jaar eerder.

Deze situatie contrasteert fel met de voorafgaande periode. In 2000 nam de werkzaamheid in Vlaanderen nogmaals sterk toe. Het aandeel werkenden lag op 64%, wat ongeveer 10 procentpunten meer is dan 10 jaar eerder. Deze aanhoudende werkzaamheids groei in de periode 1993-2000 zorgde voor een stevige werkloosheidsdaling, terwijl het aantal vacatures bleef toenemen. De hoogconjunctuur had, zeker op het einde van deze periode, als keerzijde dat werkgevers op de steeds krapper wordende arbeidsmarkt nog moeilijk geschikte kandidaten vonden. Dit lijkt alvast tot één reactie geleid te hebben in het rekruteringsgedrag op de Vlaamse arbeidsmarkt: op het toppunt van deze hausse, in 2000, zakte voor het eerst het aandeel werknemers met een tijdelijk contract.

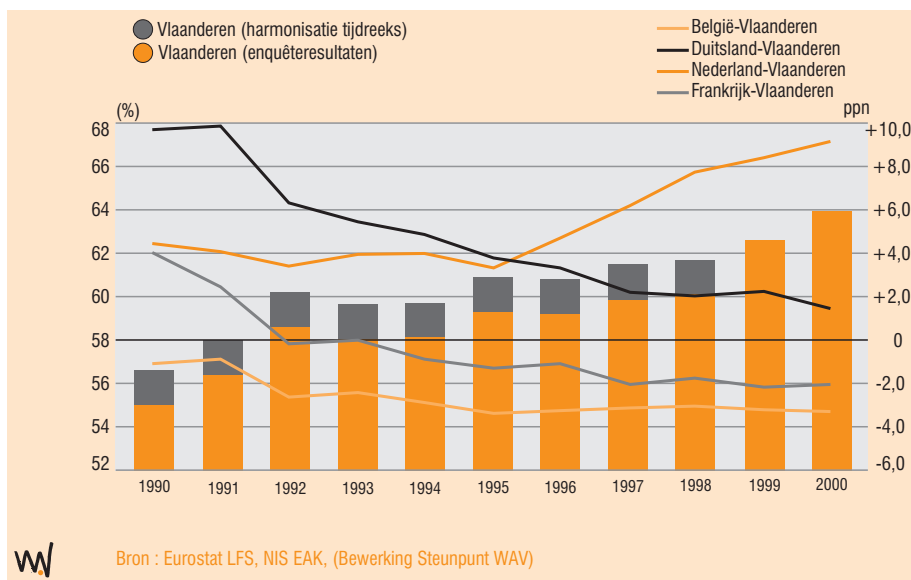
1 *Evolutie werkzaamheidsgraad: aanhoudende groei*

Het is intussen genoegzaam bekend dat de Vlaamse arbeidsmarkt een vrij goede periode heeft gekend. De prestaties van een arbeidsmarkt worden hoofdzakelijk getaxeerd aan de hand van de groei van het aandeel werkende personen, en op dat vlak kan Vlaanderen goede cijfers voorleggen. Figuur 2.1 vat een en ander samen. De balkjes weerspiegelen de evolutie van de werkzaamheidsgraad (of het aandeel werkende personen) tussen 1990 en 2000, de lijntjes geven de voorsprong of achterstand weer ten opzichte van België, Frankrijk, Nederland en Duitsland.¹ Meteen valt de bijna *aanhoudende groei van de Vlaamse werkzaamheidsgraad* op tijdens dit decennium. Anno 2000 ligt deze indicator op 64%, wat over een periode van 10 jaar een groei van ongeveer 10 procentpunten betekent.

¹ Voor een overzicht van gedetailleerd cijfermateriaal dat gebruikt wordt in dit hoofdstuk verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 2001.

Figuur 2.1

Evolutie van de werkzaamheidsgraad in het Vlaams Gewest, en verschil met België en de buurlanden (1990-2000)

Hiermee behoudt Vlaanderen zijn voorsprong op België. Sedert 1992 stabiliseert het verschil tussen België en Vlaanderen op 3 procentpunten in het voordeel van Vlaanderen. Ten opzichte van Frankrijk en Duitsland werd flink wat terrein goedgehaakt. In 1990 lag het aandeel werkenden in Frankrijk 4 procentpunten hoger dan in Vlaanderen, in Duitsland maar liefst 10 procentpunten. Jaar op jaar groeide de werkzaamheid in Vlaanderen echter sneller dan in deze twee buurlanden, waardoor Vlaanderen in 2000 reeds 2 procentpunten voorligt op Frankrijk en de achterstand op Duitsland reduceerde tot 1 procentpunt. Enkel Nederland geeft ons momenteel het nakijken: aanvankelijk schommelde het verschil tussen Nederland en Vlaanderen rond 4 procentpunten, maar vanaf 1995 schakelde de Nederlandse motor in overdrive om nu maar liefst 10 procentpunten meer werkenden te tellen dan Vlaanderen.

Figuur 2.1 biedt een mooi overzicht van de verschillende posities op weg naar de Lissabon-doelstelling om in 2010 een werkzaamheidsgraad van 70% te behalen. Tussen 1995 en 2000 dikte de Vlaamse graad aan van 61 tot 64%. Dit strakke tempo lijkt net voldoende om tegen 2010 de meet te bereiken. Toch kunnen ten minste twee krachten zorgen voor een groeivertraging. Een eerste evidente tegenkracht vinden we in de economische conjunctuur: recente signalen wijzen erop dat de hoogconjunctuur uit de afgelopen periode voorlopig niet langer

aanhoudt. Ten tweede is er de *wijzigende bevolkingssamenstelling*. Men moet er rekening mee houden dat het aandeel 50-plussers in de beroepsbevolking het komende decennium geleidelijk zal toenemen, wat voor een neerwaartse druk zal zorgen op de werkzaamheidsgraad. Immers, binnen deze groep vindt een voortijdige uittrede uit de arbeidsmarkt plaats. Wanneer de relatieve omvang van deze groep in de Vlaamse bevolking toeneemt, zal de globale werkzaamheidsgraad dalen.

Hfdst. 3

2 *Tijdelijke arbeid op zijn retour?*

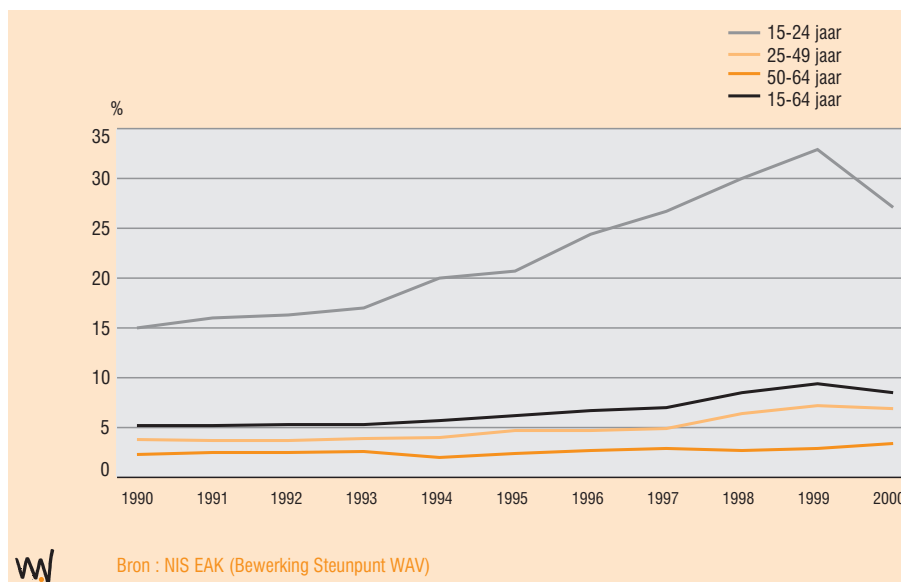
De groei van het aantal werkenden in 2000 kan volledig op conto worden geschreven van een surplus aan loontrekkenden. Het aantal niet-loontrekkenden stabiliseerde tussen 1999 en 2000. Het aantal werkende vrouwen neemt toe, net als het aantal ouderen dat aan het werk is. Voornoemde evoluties zijn niet meer dan het verdertrekken van een evolutie die zich reeds enkele jaren voordoet.

Anders lijkt het gesteld met de evolutie van tijdelijke arbeid. Het aandeel tijdelijke banen heeft in de loop van de jaren regelmatig een opmerkelijke groei neergezet. In 2000 waren er voor het eerst indicaties dat er een eind lijkt te komen aan de toename. Het aantal personen in een tijdelijke baan zakt tussen 1999 en 2000 van 194 000 naar 182 000; het aandeel personen met een tijdelijk contract binnen het totaal aantal loontrekkenden van 9,4 naar 8,5%. De daling van het aandeel tijdelijke contracten manifesteert zich hoofdzakelijk bij de jongeren en is minder duidelijk bij de groep op middenleeftijd. Het beperkte aandeel tijdelijk tewerkgestelde ouderen blijft nog licht groeien.

Wanneer we de evolutie wat gedetailleerder bekijken is de daling het duidelijkst bij de groep loontrekkenden die net de schoolbanken heeft verlaten. Ex-studenten zijn weliswaar nog steeds het meest tewerkgesteld met een tijdelijk contract, maar dit aandeel zakte tussen 1999 en 2000 van 58% naar 48%. Ook loontrekkenden die een jaar eerder nog werkloos waren, konden in 2000 vaker een vast contract te pakken krijgen: het aandeel met een tijdelijk contract verminderde in deze groep van 53 tot 47%. Bij loontrekkenden die van job veranderden bleef het aandeel tijdelijken tussen 1999 en 2000 constant (23%). De beperkte groep uit de niet-beroepsbevolking die in 2000 besliste (her-) in te treden, kreeg daarentegen iets vaker een tijdelijk contract (26%) dan wie dit in 1999 besliste (21%).

Figuur 2.2

Aandeel loontrekkenden met een tijdelijk contract (Vlaams Gewest; 1990-2000)

Tabel 2.1

Situatie van de loontrekkenden met een tijdelijk contract, één jaar voor de enquête (Vlaams Gewest; 1999-2000)

Situatie één jaar voor de enquête	1999		2000	
	Aantal in tijdelijk contract (nx1000)	Aandeel binnen loontrekkenden (%)	Aantal in tijdelijk contract (nx1000)	Aandeel binnen loontrekkenden (%)
Werkte in dezelfde job	90	5	82	5
Werkte in een andere job	34	23	39	23
Was werkloos	24	53	22	48
Was student	39	58	31	48
Was niet-beroepsactief	6	21	8	26
Totaal	194	9	182	9

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Ook andere cijfergegevens wijzen erop dat de tijdelijke arbeidscontracten vooral daalde bij de *stagiairs, studenten of overige werknemers*. Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in het Rosetta-jongerenbanenplan, dat sinds 2000 de reglementering rond stagiairs vervangt. Jongeren die in dit kader werden aangeworven konden ofwel een tijdelijk, ofwel een vast contract aangeboden krijgen door de werkgever. Opvallend bij deze maatregel was dat on-

geveer de helft (48%) van alle Vlaamse jongeren in een startbaan meteen een contract van onbepaalde duur kreeg (Malfait en Vandenbrande, 2001).

Verder is er ook de lichte daling van de *uitzendarbeid*, wat aangeeft dat het marktgebied van uitzendarbeid mogelijk een voorlopige piek heeft bereikt. Gegevens van de uitzendsector zelf (UPEDI) geven aan dat de activiteit in 2000 wél nog toenam. Deze groei was ook hier echter niet zo indrukwekkend als voorheen, en vooral geconcentreerd in de eerste kwartalen van 2000. Op het einde van 2000 geven ook de UPEDI-gegevens een dalende trend van de uitzendactiviteit aan, een trend die zich ook bij aanvang van 2001 verderzet.

De enige vorm van tijdelijke arbeid die in 2000 meer succes had dan in 1999 was het *PWA-stelsel*. Het aantal Vlaamse PWA's, die allen beschouwd worden als tijdelijke werknemers, was in 2000 iets groter dan een jaar eerder.

Tabel 2.2

Tijdelijke arbeid naar arbeidsvorm (Vlaams Gewest; 1999-2000)

	1999 (nx1000)	2000 (nx1000)	'00/'99 (nx1000)	'00/'99 (%)
Tijdelijk dienstverband	112	107	-5	-4
Uitzendkrachten	36	34	-1	-4
PWA	15	18	+4	+26
Stagiairs/studenten/andere	32	22	-10	-31
Totaal	194	182	-12	-6

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Voor het begrijpen van evoluties inzake tijdelijke arbeid binnen het arbeidsmarktfunctioneren kunnen meerdere verklaringen worden aangereikt.

De sterke toename sinds 1994 weerspiegelt enerzijds een aantal institutionele veranderingen. Zo werd het gebruik van uitzendarbeid vergemakkelijkt en raakte deze contractvorm meer ingeburgerd, bestaat er sinds 1994 een juridische versoepeling in de mogelijkheid om meerder opeenvolgende tijdelijke contracten na elkaar aan te gaan en kende ook de contractuele tewerkstelling in de overheidssector een toenemend belang. Onderzoek wijst er ook op dat tijdelijke arbeid in België gehanteerd wordt als intredekanaal en als evaluatie- en selectie-instrument, vooral voor diegenen met weinig of geen (recente) werkervaring (Steunpunt WAV en SONAR, 2000; Peeters, 2000, p. 104).

Anderzijds spelen er in de evolutie van tijdelijke arbeid conjunctuureffecten in een dubbele zin. Werkgevers die hun personeelsbestand willen uitbreiden om met een hoger productiepeil te kunnen inspelen op een aantrekkende vraag, bouwen namelijk graag een 'buffer' in tot ze zeker zijn dat het om een duurzame conjunctuurverbetering gaat. Hiertoe hebben ze twee instrumenten: ze kunnen hun nieuwe werknemers voorlopig met een tijdelijk contract tewerkstellen, of ze kunnen bij inkrimping van de vraag een deel van hun personeelsbestand op tijdelijke werkloosheid sturen.

In Nederland echter leidde de versnelling van de groei in 1998 en 1999 reeds in 1998 tot aanzienlijke kraptes op de arbeidsmarkt, waardoor reeds vanaf 1998 een duidelijke kentering werd waargenomen in de groei van tijdelijke arbeid. Bedrijven reageerden onder invloed van de toenemende schaarste aan arbeid door in toenemende mate werknemers direct bij indiensttreding een vaste baan en goede arbeidsvoorwaarden te bieden (Muffels, 2001).

De evolutie die Muffels schetst voor Nederland blijkt zich in Vlaanderen sinds 1998 selectief voor te doen; wanneer we abstractie maken van de interimsector daalt het aandeel VDAB-vacatures voor tijdelijke banen sinds 1998 en de meeste bediendensectoren stapten in 1999 steeds meer over naar aanwervingen via contracten van onbepaalde duur (Cevora, 2001, p. 8-9). Ook kan verwezen worden naar het aandeel vaste aanwervingen binnen het Rosettabankenplan.

Of de huidige terugval van tijdelijke arbeid een voorbode is van een gelijkaardige evolutie als in Nederland is nog af te wachten. De verschillen inzake gebruik van contractuele flexibiliteit tussen Nederland en België hebben in de eerste plaats te maken met een verschillende wetgeving inzake aanwervingen en ontslag en met de aard van het sociaal overleg aangaande flexibiliteitsvormen (Sels L., Van Hootegem G., 2002, 1999).

3 *Na zeven vette jaren*

De 'krapte' op de arbeidsmarkt bereikte in 2000 inderdaad een toppunt. Wanneer we de onevenwichten op de arbeidsmarkt tijdens het afgelopen decennium beschouwen dan waren 1994 en 2000 twee cruciale jaren. Vóór 1994 werd het overschot aan de aanbodzijde jaar op jaar groter; hiervan getuigt de groei van het aantal werklozen. Na 1994 verminderde het aantal werklozen stelselmatig en ontstond een steeds groter overschot aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Tijdens de eerste jaren waren institutionele 'inactiveringsmaatregelen' ver-

antwoordelijk voor deze werkloosheidsdaling, maar vanaf 1997 stroomde een steeds groter aantal werklozen ook effectief door naar een job (Steunpunt WAV-SSA, 2000, p. 41-43). Het verhaal van het vraagzijde-overschot is gelijklopend: aanvankelijk groeide het aantal vacatures aan een bescheiden tempo, maar na 1997 werd de toenemende omvang van het aantal openstaande vacatures steeds duidelijker, met een voorlopig hoogtepunt in 2000. Het gevolg is dat het aantal werklozen per vacature, een indicator voor de 'ruimte' op de arbeidsmarkt, onafgebroken bleef zakken tijdens deze periode. In 1993 lag deze verhouding op 27,8, zeven jaar later nog op 4,1.

Tabel 2.3

Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden en van het aantal openstaande vacatures (Vlaams Gewest; jaargemiddelden 1990-2000)

jaar	niet-werkende werkzoekenden (nx1000)	openstaande vacatures (nx1000)	verhouding nwwz per vacature
1990	176	11	16,4
1991	187	9	20,1
1992	208	11	18,5
1993	249	9	27,8
1994	270	11	24,8
1995	268	13	21,0
1996	259	14	18,5
1997	241	17	14,6
1998	214	23	9,2
1999	192	31	6,2
2000	170	40	4,1
2001 (raming)*	168	35	4,8

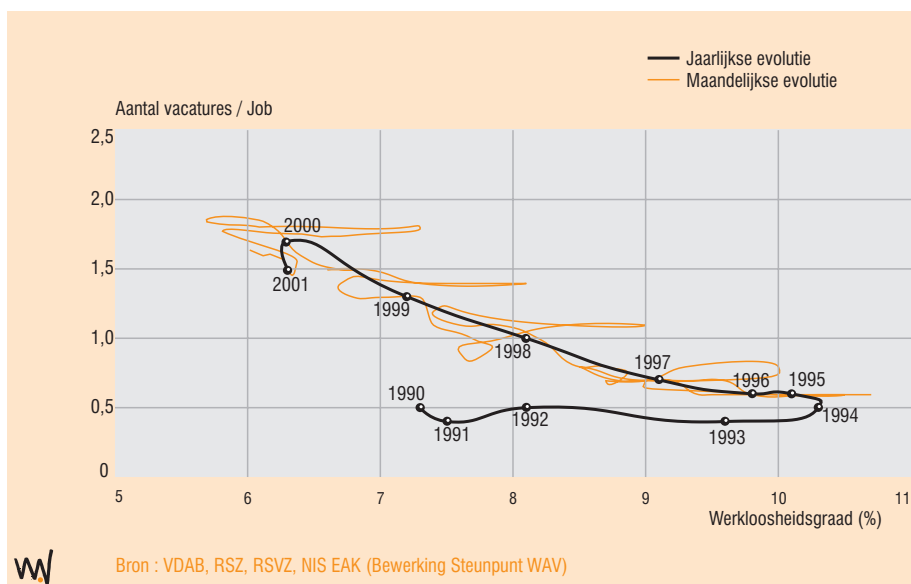
* Raming 2001 gebaseerd op 9 maanden

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

Gegevens met betrekking tot de eerste drie kwartalen van 2001 suggereren dat aan deze periode van hoogconjunctuur voorlopig een eind is gekomen en dat er zich een tijdelijke groei-vertraging heeft voorgedaan. De werkloosheidsdaling zal in 2001 van beperkte omvang zijn en het aantal vacatures zal voor het eerst sinds 1993 niet zijn toegenomen. Ook de verhouding van het aantal werklozen per vacature zal met 4,8 in 2001 hoger liggen dan in 2000, de arbeidsmarkt zal met andere woorden opnieuw iets minder krap worden.

Figuur 2.3

Beveridge-curve, of de vergelijking tussen de werkloosheidsgraad en de verhouding vacatures/jobs (Vlaams Gewest; 1990-2001)

Ook de Beveridge-curve weerspiegelt voor het eerst in zeven jaar een kentering. Op de Beveridge-curve wordt de mismatch aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt (de werkloosheidsgraad) gekoppeld aan de mismatch aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt (het aantal vacatures per job). Ook deze curve geeft duidelijk de trendbreuk in 1994 aan. Tussen 1990 en 1994 verschuift de curve naar de rechteronderkant, met andere woorden naar een niveau van hogere werkloosheid. Na 1994 maakt de curve een bocht en verschuift steeds verder naar de linkerbovenkant van het assenkruis, een niveau met minder werkloosheid en meer openstaande vacatures. Tussen 1994 en 1997 is de verschuiving nog aarzelend, maar vooral tussen 1997 en 2000 staan steeds meer vacatures tegenover steeds minder werklozen. De krapte blijft met andere woorden tijdens deze periode toenemen. Ook op de Beveridge-curve komt de raming van 2001 overeen met een nieuw rustpunt, waarbij aan deze evolutie een voorlopig einde komt.

De bocht in 2001 is naar het nulpunt gericht, wat in feite een ideaaltypische evolutie is: er staan gemiddeld minder vacatures open dan in 2000, wat aangeeft dat de mismatch aan de vraagzijde kleiner wordt, én de werkloosheid is in vergelijking met het vorige jaar (in zeer beperkte mate) gedaald. Een verschuiving in de richting van het nulpunt wordt bij een bespreking van een Beveridge-curve dan ook opgevat als een evolutie in de richting van een

meer efficiënte arbeidsmarkt. Deze bocht in 2001 kan evenwel ook de voorbode zijn van een nieuwe laagconjunctuur, wanneer de curve verder ombuigt en verschuift naar niveaus met een dalend aandeel vacatures en een hoger werkloosheidsniveau.

4 *De nabije toekomst...*

Een periode van nieuwe werkloosheidsgroei volgde vooralsnog nog niet uit de tot nu toe gepubliceerde prognoses van het Planbureau met betrekking tot de periode tot 2006, gebaseerd op prognoses over de evolutie van het aantal arbeidsplaatsen.

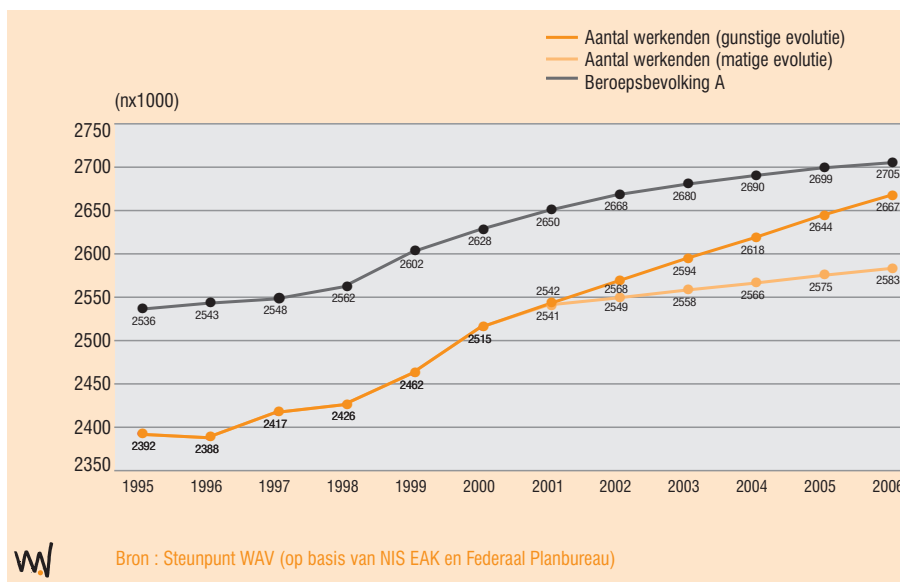
Figuur 2.4 weerspiegelt zowel voor de afgelopen periode als voor de nabije toekomst de (mogelijke) verschuivingen op de arbeidsmarkt. De bovenste lijn geeft aan hoe de omvang van de totale beroepsbevolking, werkenden en werklozen samen, verandert. De onderste twee lijnen weerspiegelen de evolutie van het aantal werkenden. Het aantal werklozen kan worden afgeleid uit de ruimte tussen deze twee grootheden.

Vlaanderen kende de afgelopen vijf jaar een vrij gunstige periode wat betreft de groei van het aantal werkenden (zie hoger). Ongeveer jaarlijks kwamen er een paar tienduizend werkende Vlamingen bij, wat de groei over vijf jaar op ongeveer 120 000 personen bracht. Ook het totale aanbod van arbeidskrachten – de beroepsbevolking – groeide tijdens diezelfde periode met 90 000 personen, waardoor de daling van het aantal (ILO-)werkloze personen beperkt bleef tot 30 000.

Op basis van de tot nu toe gepubliceerde vooruitzichten van het Federaal Planbureau voor de periode 2001-2006 kan ook in de komende jaren een aanhoudende groei van het aantal werkende personen verwacht worden. Uitgaande van de prognoses op middellange termijn die het Planbureau in het voorjaar van 2001 publiceerde zou het aantal werkende Vlamingen tijdens de periode 2000-2006 jaarlijks toenemen met ongeveer 25 000 personen. Omwille van het verslechterde economische klimaat volgde in het najaar een herziening voor de periode tot 2002, wat erop neerkomt dat het aantal werkenden tijdens dat jaar vermoedelijk 'slechts' met 8 000 personen zou toenemen. In een tweede scenario hebben we deze matige evolutie van het aantal werkenden ook de komende jaren aangehouden. Voor de volledige periode 2000-2006 komt het eerste scenario op een groei van 150 000 werkenden, het tweede scenario op 70 000 extra werkenden.

Figuur 2.4

Evolutie van het aantal werkenden en van de beroepsbevolking (Vlaams Gewest; 1995-2006)

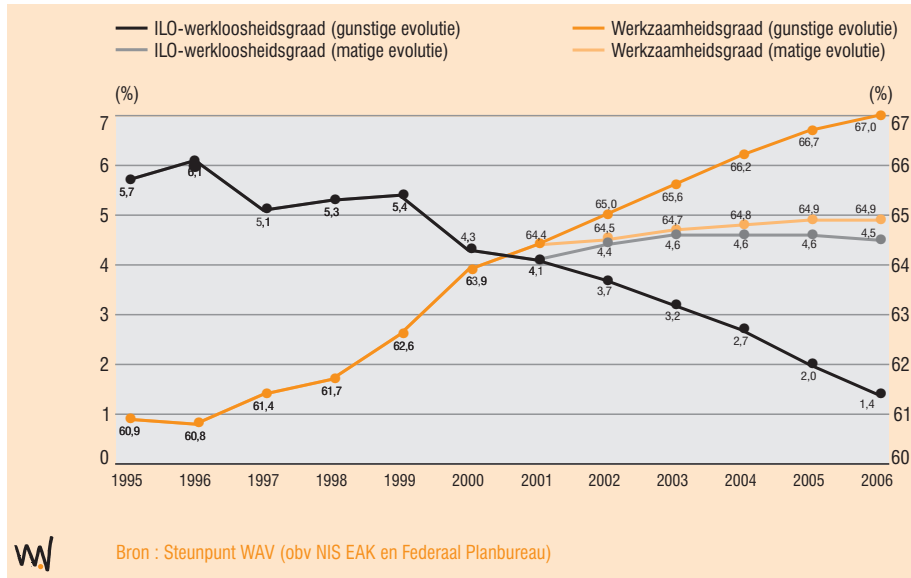

Wat deze ontwikkelingen betekenen voor de werkzaamheidsgraad en werkloosheidsgraad is weergegeven in figuur 2.5.

De *werkzaamheidsgraad* zou onder het gelukkig gesternte van een *aanhoudend sterke banengroei* doorgroeien aan het stevige tempo van de afgelopen jaren. Tussen 2000 en 2006 groeit het aandeel werkenden in Vlaanderen aan een jaarlijks gemiddelde van ongeveer een half procentpunt. Hierdoor groeit de huidige werkzaamheidsgraad van 63,9% naar 65% in 2002, ruim 66% in 2004 en 67% in 2006. Bij een dergelijke ontwikkeling van het aantal werkenden zakt de *werkloosheidsgraad* vrij snel naar een minimaal niveau. In 2006 zou de ILO-werkloosheidsgraad nog nauwelijks 1,4% bedragen. Vermoedelijk is dit een onderschatting; bij een blijvend sterke groei van het aantal werkenden ligt het immers voor de hand dat niet-beroepsactieven meer dan voorheen zullen aangetrokken worden tot de arbeidsmarkt, dat de beroepsbevolking sterker uitbreidt dan wat hier wordt aangenomen, en dat vervolgens het aantal werklozen minder snel vermindert.

Figuur 2.5

Evolutie van de werkzaamheidsgraad en de werkloosheidsgraad (Vlaams Gewest; 1995-2006)

In het geval de eerder *matige werkzaamheidsgroei* enkele jaren blijft aanhouden, blijven de belangrijkste arbeidsmarktindicatoren op hetzelfde niveau hangen: het aandeel werkenden stabiliseert op een niveau net onder de 65%, de ILO-werkloosheid blijft onveranderd op 4%.

